

[Handwritten signature]

Հաստատում եմ՝

Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ ղեկավարի ժամանակավոր
պաշտոնակատար դոցենտ Լիլիթ Մկրտչյան

ԿԱՐԾԻՔ

Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի
Համաշխարհային պատմության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի 2026
թ. սեպտեմբերի 8-ի նիստի

ԱՄԲԻՈՆԻ ՆԻՍՏԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆԸ ՆԵՐԿԱ ԷԻՆ. Ամբիոնի վարիչ
պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Խ. Ստեփանյանը, ամբիոնի
դոցենտներ պատմական գիտությունների թեկնածուներ Ռ. Ղազարյանը, Ն.
Մինասյանը, Ա. Մարտիրոսյանը, Հ. Գրիգորյանը, Մ. Մարտիրոսյանը,
մանկավարժական գիտությունների թեկնածու Հ. Պապոյանը, դասախոսներ Ն.
Երկանյանը, Ն. Մուրադյանը:

ԼՍԵՑԻՆ. Մարիամ Գագիկի Խանզադյանի «Վաղ պետականությունների
ձևավորման մեխանիզմներն ու առանձնահատկությունները (Հայկական
լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակի պետական կազմավորումների օրինակով)»
պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման
ատենախոսության քննարկումը (գիտական ղեկավար՝ պատմական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Վ. Քոսյան):

ԵԼՈՒՅԹ ՈՒՆԵՑԱՆ. Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Խ.
Ստեփանյանը, պատմական գիտությունների թեկնածուներ, դոցենտներ Ռ.Պ.
Ղազարյանը, Ն. Մինասյանը, Ա. Մարտիրոսյանը, Հ. Գրիգորյանը:

Քննարկման մասնակիցները համակարծիք էին, որ Մարիամ Գագիկի
Խանզադյանի «Վաղ պետականությունների ձևավորման մեխանիզմներն ու
առանձնահատկությունները (Հայկական լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակի
պետական կազմավորումների օրինակով)» ատենախոսության թեման արդիական է,
ունի գիտական կարևոր նշանակություն:

Վաղ պետականության ձևավորման և պոլիտոգենեզի հիմնախնդիրները ժամանակակից հասարակագիտական և, մասնավորապես, պատմագիտական հետազոտությունների առանցքային ուղղություններից են: Դրանց տեսական և մեթոդաբանական մշակվածությունը համաշխարհային պատմագիտության մեջ ստեղծել է վաղ պետական կազմավորումների առաջացման, ինստիտուցիոնալ կայացման և քաղաքական զարգացման գործընթացների համեմատական ուսումնասիրության լայն հնարավորություն: Այդուհանդերձ, Հայկական լեռնաշխարհի վաղ պետական կազմավորումների ձևավորման գործընթացները, դրանց նախադրյալները, կառուցակարգային առանձնահատկություններն ու պատմական զարգացման օրինաչափությունները պահանջում են համակարգված քննություն՝ պոլիտոգենեզի ժամանակակից տեսական հարացույցների շրջանակում:

Սույն ատենախոսության արդիականությունը պայմանավորված է, նախևառաջ, Հայկական լեռնաշխարհի վաղ պետականությունների ձևավորման վերաբերյալ հայ պատմագիտության մեջ առաջադրված հայեցակարգերի և տեսական մոտեցումների համակարգման, դրանց հիմնադրույթների քննադատական վերաբժնորման և ժամանակակից պատմագիտական ձեռքբերումների համատեքստում վերաիմաստավորման անհրաժեշտությամբ: Առանձնահատուկ նշանակություն ունի մ.թ.ա. II հազարամյակի ընթացքում Հայկական լեռնաշխարհում ընթացող քաղաքական համախմբման և վաղ պետական կազմավորումների ձևավորման գործընթացների ուսումնասիրությունը՝ որպես տարածաշրջանային պոլիտոգենեզի դրսևորում:

Այս համատեքստում Հայկական լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակի վաղ պետական կազմավորումների ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն առավել ամբողջական տեսքով վերակառուցելու տարածաշրջանում վաղ պետականության ձևավորման գործընթացի հիմնական փուլերն ու դրսևորումները, այլև հստակեցնելու Հայկական լեռնաշխարհի քաղաքական միավորների տեղն ու դերակատարությունը հին Մերձավոր Արևելքի քաղաքական համակարգի և տարածաշրջանային փոխհարաբերությունների համատեքստում:

Ատենախոսը կարողացել է պատշաճ կերպով ներկայացնել ու հիմնավորել թեկնածուական ատենախոսության արդիականությունը: Կատարված աշխատանքը

էական ներդրում է նախևառաջ ուշքրոնզեդարյան Հայաստանի պետական կազմավորումների էվոյուցիայի տեսական հիմքերը ցույց տալու առումով:

Ատենախոսը հիմնավորել է նաև հետազոտության գիտական նորույթը, այն է՝ պետականաստեղծ գործընթացների դասական էվոյուցիոնիստական և նոր էվոյուցիոնիստական տեսությունների համակարգված ներկայացումը և հետպրոցեսուալ հնագիտության և գործողունակության տեսությունների կիրառումը Հայկական լեռնաշխարհի սոցիո-քաղաքական կազմավորումների վերաբերյալ:

Ատենախոսությունում առանձնացված են նաև Հայկական լեռնաշխարհում պոլիտոգենեզի ուսումնասիրման երկու մակարդակներ՝ արդի պատմագիտության մեջ ընդունված մոտեցումները, խոշոր տեսական դպրոցներն ու հայեցակարգերը և Հայկական լեռնաշխարհի վաղ պետականությունների վերաբերյալ աղբյուրագիտական, հնագիտական բնույթի հետազոտությունները և այդ երկու մակարդակների մեկտեղումը մեկ հարթությունում:

Մարիամ Խանզադյանը հստակ կերպով ձևակերպել է նաև հետազոտության նպատակը, խնդիրները, օբյեկտը և առարկան: Ատենախոսության նպատակն է պոլիտոգենեզի ուսումնասիրության շրջանակում ձևավորված հիմնական տեսական և մեթոդաբանական մոտեցումների համակողմանի քննության միջոցով ուսումնասիրել Հայկական լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակի վաղ պետական կազմավորումների ձևավորման և զարգացման գործընթացները՝ դրանք դիտարկելով վաղ պետականության ծագման և քաղաքական կազմակերպման վերաբերյալ արդի գիտական պատկերացումների համատեքստում: Հետազոտության օբյեկտը Հայկական լեռնաշխարհում վաղ պետական կազմավորումների ձևավորման և զարգացման պատմական գործընթացն է: Հետազոտության առարկան այդ գործընթացների մեկնաբանության համար կիրառվող պոլիտոգենեզի տեսական հայեցակարգերն ու մեթոդաբանական մոտեցումներն են, ինչպես նաև դրանց կիրառելիության և բացատրական ներուժի գնահատումը՝ Հայկական լեռնաշխարհի վերաբերյալ գրավոր և հնագիտական աղբյուրների համալիր վերլուծության հիման վրա:

Ատենախոսը նշված նպատակի իրագործման շրջանակում առաջ է քաշել հետևյալ հիմնական խնդիրները՝ համակարգել և վերլուծել պոլիտոգենեզի

ուսումնասիրության հիմնական տեսական ուղղությունները, բացահայտել պոլիտոգենեզի տեսությունների կիրառելիության տեսական և մեթոդաբանական սահմանները և համակարգել և քննության առնել Հայկական լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակին վերաբերող գրավոր և հնագիտական աղբյուրները:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից:

Ներածության մեջ հեղինակը համակարգված ներկայացրել է թեմայի ուսումնասիրման արդիականությունը, կարևորությունը, առաջադրված խնդիրները, նպատակները, գիտական նորույթը և կիրառական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին գլխում («Պոլիտոգենեզի էվոլյուցիոնիստական հայեցակարգերը») ներկայացված են պոլիտոգենեզի տեսությունների համառոտ ակնարկը, պոլիտոգենեզի հայեցակարգերը, էվոլյուցիոնիզմի տեսությունը, պոլիտոգենեզի նեոէվոլյուցիոնիստական հայեցակարգերը: Հեղինակը ներկայացրել է այդ հայեցակարգերի ետևում կանգնած հիմնական հեղինակներին:

Ատենախոսության երկրորդ գլխում՝ «XX դարի մյուս տեսությունները և արդի մոտեցումները», նախ անդրադարձ է կատարվում 20-րդ դարի տարբեր դպրոցների կողմից առաջ քաշված տեսություններին, այնուհետև՝ տրվում է պոլիտոգենետիկ տեսությունների արդի վիճակը:

Ատենախոսության երրորդ գլխում՝ «Հայկական լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակի սոցիալ-քաղաքական կազմավորումների ձևավորման մեխանիզմները» Հայկական լեռնաշխարհի պետական կազմավորումների օրինակով ցույց է տրվում այն պատկերը որ առկա էր տվյալ ժամանակաշրջանում և՛ Հայկական լեռնաշխարհում, և՛ անմիջականորեն նրան հարակից տարածքներում: Ցույց են տրվում Լեռնաշխարհում տվյալ ժամանակաշրջանում առկա պետությունների, ցեղային միությունների, համադաշնությունների այն ձևերը, որոնց գոյությունը մեծապես կախված էր տարածաշրջանի աշխարհագրական միջավայրից, տնտեսական զարգացման, բնակչության տեղաշարժերի և աճի առանձնահատկություններից:

Եզրակացության բաժնում ամփոփված են ատենախոսության հիմնական դրույթներն ու եզրահանգումները: Սեղմագիրն արտացոլում է աշխատանքի հիմնական բովանդակությունը:

Նիստի մասնակիցները, դրական գնահատելով ատենախոսի կատարած ծավալուն և պատասխանատու աշխատանքը, միաժամանակ հնչեցրին մի քանի դիտողություններ և նկատառումներ, որոնց հաշվի առնելը կարող է օգտակար լինել աշխատանքի հետագա լրամշակման համար.

1. Աշխատանքն էապես կշահեր, եթե հեղինակը ատենախոսության 3-րդ գլխում ներկայացված թեմային ավելի մեծ տեղ հատկացներ, քանի որ այդտեղ է տրված ատենախոսության հիմնական նյութը՝ վաղ պետականությունների ձևավորումն ու մեխանիզմները Հայկական լեռնաշխարհի պետական կազմավորումների օրինակով:
2. Չնայած ատենախոսության վերնագրում հստակ նշված է մ.թ.ա. 2-րդ հազարամյակը որպես ուսումնասիրման ժամանակագրական տարածություն, այնուամենայնիվ ատենախոսության ներածական մասում ժամանակագրական սահմանների մեջ է ներառված նաև մ.թ.ա. 3-րդ հազարամյակը:
3. Ատենախոսությունը զերծ չէ նաև տեխնիկական բնույթի վրիպակներից և բացթողումներից, օրինակ՝ Բովանդակության մեջ 3-րդ գլխի վերնագիրը նշված չէ:
4. Ցանկալի կլիներ գրականության ցանկում աղբյուրները, գրքերը և հոդվածները առանձնաբար ներկայացվելն :

ՈՐՈՇԵՑԻՆ. Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ Համաշխարհային պատմության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնը, քննարկելով Մարիամ Գազիկի Խանզադյանի «Վաղ պետականությունների ձևավորման մեխանիզմներն ու առանձնահատկությունները (Հայկական լեռնաշխարհի մ.թ.ա. II հազարամյակի պետական կազմավորումների օրինակով)» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը, գտնում է, որ այն համապատասխանում է թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին: Ամբիոնը երաշխավորում է

Համաշխարհային պատմության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի
վարիչ, պ. գ. դ., պրոֆեսոր՝ Խ. Ստեփանյան

ՀՊՄՀ գիտական քարտուղար, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ՝ Բադալյան

6